

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
**bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketen
argazkiak, herriz herri**

Urnieta, 1960-2010

(Bigarren edizioa)

2016ko azaroa

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizkidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketen argazkiak,
herriz herri

Urnieta, 1960-2010

Bigarren edizioa

2016ko azaroa

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Aurkibidea

Aurkezpena.	6
-------------	---

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketa-kasuak.**

1. ETAm eta ETAk bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak.	9
2. Triple A eta BVE-k bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak.	15
-

II. Behar beste argitu ez diren **kasuak.**

	19
--	----

Erabilitako iturri eta zerrendak.	21
-----------------------------------	----

Aurkezpena

2015eko irailaren 4an, Eusko Jaurlaritzako Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak jendaurrean aurkeztu zituen “Euskal kasuan izandako bizitzeko eskubidearen aurkako urraketen argazkiak, herriz herri (1960-2010)” izeneko dokumentuak. Guztira, 130 liburuxka dira, beste horrenbeste udalerriri buruzkoak. Ekitaldia egin zen Gogora – Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuaren egoitzan, Iñigo Urkullu buru zela, eta, han, liburuxka hauek banatu zitzaizkien alkateei.

Erretratu bakoitzak 1960 eta 2010 bitartean herri bakoitzean gertatu diren indarkeriazko heriotzen inguruan dagoen informazioa ematen du; betiere euskal kasuarekin lotuta dauden edo egon daitezkeen heriotzei buruzkoa. Helburua da memoriari buruzko udal-politika sustatzeko informazioa ematea, eta biktimengana eta haien senitartekoengana hurbiltzea. Egia esan, berehalakoan nabaritu zen dokumentu horiek udalen esku utzi izanaren eragina. Izan ere, 2014arekin alderatuta, laukoiztu egin zen 2015eko azaroaren 10ean Memoriaren Eguna ospatu zuten udalen kopurua.

Lehen edizio haren aurkezpenean argi adierazi zenez, bildutako kasuetatik gehienetan, dagoen informazioa bat dator eta nahikoa da. Dena den, kasu batzuei buruz, batez ere hirurogeiko hamarkadan, hirurogeita hamarreko hamarkadan eta laurogeiko hamarkada oso hasita zegoen arte izandakoetan, ez dago nahikoa informaziorik edo bertsio kontraesankorrek eta datu nahasgarriak agertzen dira; horrenbestez, oraindik ezin da azken ondorioa atera. Alde horretatik, beraz, azpimarratu zen lan hori ezin zela behin betiko amaitutzat eman, eta zabalik zegoela osatuz joateko.

Aurkezpena egin zenetik, ekarpen eta kontsulta ugari egin dituzte eraginpekoek, udalek zein herritarrek. Eta ohar horiei esker, asko hobetu da hasierako dokumentua. Hala, hartutako konpromisoa garaiz bete ahal izan da, eta prest da bigarren edizioa: 2016ko azarotik, udalen esku da, eta herritarrek ere eskura dezakete Gogoraren eta Bakegintza eta Bizikidetzako Idazkaritza Nagusiaren weguneetan.

Data horretatik aurrera eta bi webgune horietan, beste informazio-gune bat ireki da, “Aitortutako biktimak” izenburupean: informazio zehatza ematen du lege-arau baten babesean errekonozitu diren biktimei buruz. Terrorismoaren biktimei dagokienez, 1960tik aitortutako kasuak biltzen ditu, biktimei erreparazioa egiteko onartu diren legeak oinarritzat hartuta: 29/2011 Legea, 32/1999 Legea (Estatuko araudia) eta 4/2008 Legea (araudi autonomikoa). Funtzionario publikoek bizitzeko eskubidea urratu dieten biktimei dagokienez, 107/2012 Dekretuak aitortutako kasuak jaso dira, 1960tik 1978ra bitartekoak.

Aitortutako biktima horiez gain, badira aitortzeke dauden biktimak ere. Horietako asko datozen urteotan uztailaren 28ko 12/2016 Legea garatu zain daude: Eusko Legebiltzarrean onartu berri da, Euskal Autonomia Erkidegoan giza eskubideen urraketak jasan dituzten biktimei errekonozimendua eta erreparazioa emateko. Beste kasu batzuk, berriz, ez daude argi ikerketarik egin ez zelako, bertsio kontrajarriak daudelako, urraketak nork edo zergatik egin zituen argi ez dagoelako edo ebazpen judizialaren zain daudelako.

Puntu honetan, beraz, bi datu-baseak elkarren osagarri dira. “Aitortutako biktimak” izeneko gunean, lege baten babesean aitortpena jaso duten biktimei buruzko informazioa biltzen da. *Udal-erretratuak* ez dira biktimei errekonozimendu ofiziala emateko agiri ofizialak, informazioa ematekoak baino. Zerrenda horretan, aitortutako biktimei buruzko informazioa ematen da, batetik, eta prozedura judizial bidez edo lege batek babestutako administrazio-egintza baten bidez aitortpena jaso zain dauden biktimena ere bai, bestetik.

60/147 Ebazpena da nazioarteko zuzenbideak biktimei zuzendutako politikak egiteko duen bitartekorik garrantzitsuena; Nazio Batuen Batzar Nagusiek onartu zuten, 2005ean. Ebazpen horren 9. artikuluan berriaz jasota dago pertsona bat biktimatzat hartuko dela, alde batera utzita kasua judizialki erabat argitu den ala ez. Horrela izan ez balitz, terrorismoaren edo bestelako indarkerien biktimak ezin izango lirateke biktimatzat hartu, baldin eta kasu horiek epaitu edo argitu gabe baleude, eta, ildo horretatik, ezin izango litzaieke erreparaziorik egin errekonozimendu-lege batek babestutako administrazio-egintza baten bidez.

Ez dira sartu *Udal Erretratu* hauetan nazioarteko zuzenbidearen estandar horien arabera bizitzeko eskubidearen urraketatzat hartu ezin daitezkeen kasuak, gertatutako unean zegoen indarkeria testuinguruarekin lotura zuzena izanik ere. Hor sartzen dira suizidioak, istripuak, indarkeriazko ekintza batean gertatutako heriotzak, polizia-kidegoen artean egindako ustekabeko tiroak...

Oinarri horien gainean, *Udal Erretratuak* egiteko, biktimei buruz argitaratuta dauden zerrenda guztiak aztertu dira: Barne Ministerioak, Nafarroako Gobernuak, Eusko Jaurlaritzak, biktimen elkarteek, komunikabideek zein egile partikularrek egindakoak. Udallerri bakoitzeko liburuxkan sartu dira hala bere lur-eremuan izan diren biktimak, nola, ekintza bera beste nonbait gertatuta ere, herri horretakoak diren edo bertan bizi diren biktimak.

Bi ataletan egituratu da edukia: lehenengoan, bizitzeko eskubidearen urraketa nahikoa frogatutzat dagoen kasuak jasotzen dira, egileen eta hurrenkera kronologikoaren arabera antolatuta. Bigarrenean, berriz, nahikoa argitu ez direla-eta kalifikazio hori behin betiko baietsizat ezin eduki dezaketen kasuak biltzen dira.

EAEko udalek adierazitako behar batetik sortu zen lan hau; izan ere, memoria-ekitaldiak sustatzeko orduan, ez zuten nahikoa informazio udalerrian izandako biktimei buruz. Dokumentu honek tresna erabilgarria izan nahi du udal-arduradunek memoriari buruzko proiektuak egiteko orduan herriko informazio guztia eskura izan dezaten.

Azken batean, iraganean nozitutako terrorismoaren eta indarkeriaren aurrean memoria kritikoa bultzatzeko betebeharrak instituzionalari erantzutea da kontua. Biktimen oroimena bizirik iraunarazteko memoria, eta orainaldian eta etorkizunean giza eskubideekiko behin betiko konpromisoa helarazten duena, bereziki, bizitzeko eskubidearen eta pertsonen duintasunaren errespetuarekiko konpromisoa.

Garrantzitsua da argi izatea memoriaren politika publiko baten helburua ez dela *omenaldiak* egitea. Bi helburu nagusi ditu, eta zentzu sozial eta politiko sakonagoa dute helburu horiek: biktimei dagokienez, gertatutakoa gogoraraztea, jasan zuten bidegabekeria aitortzea, eta haienganako elkartasuna adieraztea beste behin ere, eta, gizarteari dagokionez, berriz, gogoeta kritikoa sustatzea iraganean gertatutakotik berriz ere gertatu behar ez duenaz hausnartzeko, edo, aitzitik, gertatutako horretatik azpimarratu behar denaz hausnartzeko.

Liburuxka hauetako bakoitza berriz ere gertatu behar ez duenaren eta ahaztu behar ez denaren erretratu da. Dokumentuaren izenburuan *erretratu* hitza jasotzen da, erretratuak gizakiaren irudia erakusten duelako; aurpegia, begiak eta espresioa dituelako. Erretratuak pertsona jakin bat irudikatzen du; izen, abizen, familia, lagun, istorio, amets eta proiektuak dituen pertsona jakin bat. Biktimen sufrimendu bidegabekia hezur-mamitzen duten aurpegien erretratuak duzu dokumentu hau.

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**

1. **ETAm** eta **ETA**k bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

1

Ignazio Olaitz Mitxelena

Data: 1978/10/29.

Adina: 42 urte.

Non jaioa: Oiartzun (Gipuzkoa).

Bizilekua: Andoain (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Hiru seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Garraiolari langabea. Lana aurkitu berri zuen Donostiako Azokako postu batean. Andoaingo Amnistiaren Aldeko Batzordeetako kidea.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Auto batean aurkitu zuten, Urnietako San Jose harrobian. Hainbat tiro zituen, eta mila pezetako billetea esku batean.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: ETAk Amnistiaren Aldeko Batzordeetan infiltratuta egotea egotzi zion.

2

Ramiro Carasa Pérez

Data: 1982/03/30.

Adina: 38 urte.

Non jaioa: Liendo (Kantabria). 1982ko martxoaren 31ko *El País* egunkariaren arabera, Madrilen jaio zen.

Bizilekua: Donostia (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Ezkongabea.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Donostiako Erresidentziako traumatologia-burua.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Lokian tiro bat zuela aurkitu zuten, eskuak bizkarrera loturik, Urnietatik gertuko mendi batean, Andoainera doan errepidean. Itxuraz, bahitu eta galdeketa egin zioten. Gero, Donostiako Erresidentziako aparkalekutik eraman zuten bere autoan bertan.

Prozedura: Bahitu, galdekatu eta su-armaz tiro eginda hil zuten.

3

Pablo Sánchez César

Data: 1983/09/16.

Adina: 24 urte.

Non jaioa: Badajoz.

Bizilekua: Urnieta (Gipuzkoa).

Destinoa: Donostiako Aldapetako poliziaren kuartela.

Seme-alabak: 13 hilabeteko alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Polizia Nazionaleko kidea.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Urnietako trenaren geralekuan tirokatu zuten.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

4

Froilán Elespe Inciarte

Data: 2001/03/20.

Adina: 54.

Non jaioa: Errenteria (Gipuzkoa).

Bizilekua: Urnieta eta Lasarte-Oria.

Seme-alabak: Bi seme.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: 1987az geroztik, Lasarte-Oriako Udaleko PSE-EEko alkateordea. UGT sindikatuko afiliatua.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Buruan bi tiro jo zizkioten Sasoeta tabernan, Lasarte-Oriako Urko plazan (Gipuzkoa).

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: 2003ko maiatzean, Lasarte-Orian Froilan Elespe Parke Botanikoa inauguratu zuten bere omenez.

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**

2. **Triple A** eta **BVE**-k bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

1

Jose Ramon Ansa Etxeberria

Data: 1979/05/06.

Adina: 17 urte.

Non jaioa: Upategi baserria, Andoain (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Ez zuen seme-alabarik.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Baserritarra.

Egilea: Triple A.

Heriotza-lekua: Goizaldean, Urnietatik Andoainera oinez zihoala, tiro bat jo zioten garondoan.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Udalak irmotasunez salatu zuen atentatua ezohiko udalbatzar batean. Gipuzkoako hogeita bost udalek elkartasuna adierazi zuten.

2

Joaquín Altimasberes Escoz

Data: 1980/11/14.

Adina: 31 urte.

Bizilekua: Hernani (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Seme bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Igeltseroa. Hernaniko ijito-komunitateko kidea.

Egilea: Batallón Vasco Español (BVE).

Heriotza-lekua: Urnietako Salesiarren ikastetxearen parean, lehengusu batekin oinez zihoala.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua. Buruan hiru tiro.

Datu gehigarriak: Bere lehengusu Andres Etxeberria Etxeberria oso larri zauritu zen, lepoan eta bizkarrean tiroak jasota, 192 egun behar izan zituen sendatzeko, eta esfortzuetarako disnea bat geratu zitzaion.

3

José Camio Larrañaga

Data: 1980/11/23.

Adina: 52 urte.

Non jaioa: Urnieta (Gipuzkoa).

Bizilekua: Hendaia. Frantses herritartasuna zuen.

Seme-alabak:

Lanbidea, kargua, bestelakoak: L'Hendayais ostatuko bezeroa (Lapurdi).

Egilea: Batallón Vasco Español (BVE).

Heriotza-lekua: BVEko hiru kidek Hendaia-ko L'Hendayais ostatuaren kontra tiro egin, eta bi bezero hil eta zortzi zauritu zituzten.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Bertan hil zen Jean Pierre Haramendi, 68 urtekoa, alaba baten aita hendaia-rra. Emile Muley Flores eta Juan Intziarte Arbelaiz izan ziren zaurituetakoko bi.. Erasotzaileak hiru izan ziren, Espainiako mugan atxilotu zituzten, baina aske utzi zituzten. Manuel Ballesteros komisarioa "Justiziarri laguntza ukatzeagatik" prozesatu zuten 1984an.

II. Behar beste argitu ez diren **kasuak**

1

Gurutze Iantzi Igarategi

Data: 1993/09/24.

Adina: 31 urte.

Non jaioa: Urnieta (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Ez zuen seme-alabarik.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Herri Batasunako militantea.

Egilea: Bihotzekoak emanda hil zen, Guardia Zibilak galdekatzen zuela.

Heriotza-lekua: Madrilgo Tres Cantos postuan.

Prozedura: Argitu gabe.

Datu gehigarriak: Argibide urriko kasua da. Guardia Zibileko Informazio Brigadak atxilotu zuen bezperako goizaldean, Julian Irastortza senarrarekin eta lagun batzuekin batera. Operazio hartan atxilotutako gainerakoak libre atera ziren, kargurik gabe, baina tratu txarrak eta torturak salatatu zituzten. Familiak kontsultatutako auzitegi-medikuen arabera, tentsioak, estresak eta hotzak –are gehiago biluzik, bustita edo arropa gutxirekin egonez gero– infartua eragin dezakete. Hura zaintzeaz arduratzen zirenek ez zuten larrialdi medikoetara eraman, beharra sortu zenean. Nonbait, ondoezik zegoela Gurutze Iantziri egindako bigarren azterketa telefono bidezkoa izan zen, eta ez bera zegoen lekura joanda. Bertsio ofizialaren arabera, hiru edo lau egun lehenago-tik –detenitua izan aurretik– arteria koronarioan zeukan odolbildu batek eragindako bihotzekoak jota hil zen.

Erabilitako iturri eta zerrendak

- ABC: *ABC Especiales, Todas las víctimas del terror*, www.abc.es/especiales/eta/victimas
- Alonso, Rogelio, Florencio Domínguez y Marcos García Rey, *Vidas rotas. Historia de los hombres, mujeres y niños víctimas de ETA*, Espasa, Madril, 2010.
- Arartekoa: *Euskadin terrorismoaren biktimei erakundeek emandako arreta*, Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, 2009ko ekaina.
- Argituz (Giza Eskubideen Aldeko Elkartea), www.argituz.org
- Arovite, Valentin de Foronda Gizarte Historiarako Institutua (UPV-EHU). www.arovite.com/bases-de-datos/
- AVT (Terrorismoaren Biktimen Elkartea). www.avt.org
- Barne Ministerioa. www.interior.gob.es/
- Calleja, Jose Maria; Sanchez-Cuenca, Ignacio: *La derrota de ETA. De la primera a la última víctima*, Adhara, Madril, 2006.
- Covite (Euskal Herriko Terrorismoaren Biktimen Elkartea). www.covite.org
- Egin: *Anuarios 1977-1982 eta Anuarios 1982-1997*.
- El Correo. <http://especiales.elcorreo.com/2006/eta/index.html>
- El País: *Las Víctimas*. www.elpais.com/especial/eta/victimas.html
- Euskal Memoria Fundazioa: *Datu-basea*. www.euskalmemoria.com
- Eusko Jaurlaritza. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Fernando Buesa Blanco Fundazioa (dokumentazio- eta ikerketa-zentroa). www.fundacionfernandobuesa.com
- Fonseca, Carlos (koord.). 1960. eta 2014. *urteen artean hildakoak eragindako erakunde terroristen atentatuaren auzibideari buruzko txostena. Euskal kasua*. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren enkarguz egina. Eusko Jaurlaritza. 2014ko abendua.
- Giza Eskubideen Zuzendaritza: *Motibazio politikoko indarkeria-egoeran gertatutako giza eskubideen urraketan eta sufrimendu bidegabeen biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritza, 2008. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es
- Juan March Fundazioa. Espainiako trantsizioari buruzko Linz artxiboa. CEACS. www.march.es/ceacs/biblioteca/proyectos/Linz/

- Lazkaoko Beneditarren Fundazioaren Dokumentaziogunea. www.lbfundazioa.org
- Libertad Digital: *In Memoriam: No olvidar lo inolvidable*. www.blogs.libertaddigital.com/in-memoriam/
- Marrodan, Javier; Araluce, Gonzalo; Garcia de Leaniz, Rocio; Jimenez, Maria: *Relatos de plomo. Historia del terrorismo en Navarra 1960-86*, Iruñea, Nafarroako Gobernua, 2013.
- Nuñez, Luis (koord.): *Euskal Herria y la Libertad* (8 lib.), Tafalla, Txalaparta, 1993.
- Pulgar Gutierrez, Belen: *Víctimas del Terrorismo: 1968-2004*, Madril, Dykinson, 2004.
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa. www.fundacionvt.org
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa: *Asesinatos de ETA en Álava*. www.alava.net
- Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritza: *Kontrolatu gabeko taldeen, eskuin muturreko taldeen eta GALen terrorismoak eragindako biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritza, 2008. www.interior.ejgv.euskadi.net/r42440/es/contenidos/informacion/informacion_documentos_interes/es_document/adjuntos/informe%20final.pdf
- Vasco Press Agentzia: "Crónica de documentación y actualidad", 1.176. alea, 2004ko abuztua.
- Zenbait egunkari: *ABC, Berria, Deia, Diario de Noticias, Egin, El Correo, El Diario Vasco, El Mundo, El País, Euskaldunon Egunkaria, Gara, Hitz, La Razón, La Vanguardia, Noticias de Álava, Noticias de Gipuzkoa*.